

Fujara

Privát nacionalizmus

Kunsthalle / Hala umenia, Kassa
2014. március 27 – április 30.

A helyszín igen érdekes, jól is van tájolva, a kulturális főváros programjai után pedig az ismertsége is megnőtt. Szóval a vasútállomást és az óvárost elválasztó park belső szélén van az egykori fedett uszoda. Ez az idősebb korosztályokat a szocializmus keletnémet-csehszlovák modelljére emlékezteti, amely fejlett testkultúrával kompenzálta a szellemi ambíciók korlátozását, mintha az „ép testben gyermek elme” jelszavának felelne meg. Tehát a kiállítás a történelmi szféra közvetlen közelében, de már a történelmen kívüli utópia egykori impozáns helyszínén látható. A műveket el lehet helyezni a medencében, a partján és kicsit távolabb is, tarthatunk nagy seregszemlét, de megbújhatunk kis fülkeszerű zugokban is. Kassán jelentős nemzetközi kiállítást rendezni a nacionalizmusról igen érdekes ötlet. 1945 tavaszán ugyanis Kassa volt Csehszlovákia ideiglenes fővárosa, itt hirdették meg a Moszkvában megfogalmazott, de a londoni cseh emigráció által is nagy tetszéssel fogadott kassai programot, amely szláv rasszista alapon kettős identitását

nemzetállamként definiálta Csehszlovákiát, ahol nincs helye németeknek és magyaroknak. Szóval volt mire reflektálniuk a hazai művészeknek ebben a multikulturális jellegét nem természetes formában elvesztő városban. A szervezőknek komoly szándékaik voltak, a projektben fontos szerepet szántak Martin Piačeknek, aki *A szlovák történelem legnagyobb kellemetlenségei* című sorozatában kellő figyelmet szentelt Edvard Benešnek (a hős ezúttal egy aránytalanul nagy asztal előtt ül a székén, 1945. augusztus 2-án, épp most írja alá a 33. elnöki dekrétumát – a szlovák parlament 2007-ben erősítette meg e dekrétumok sérthetetlenségét).

Piaček a romantikától a jelenig tartó, agyonideologizált köztéri szobrászati hagyománytól próbálja elidegeníteni a nézőt a szlovák nemzeti panteon főszereplőinek, a nemzet atyjainak szokatlan ábrázolásával. *A hős megérintése* című sorozatában például olyan emblemikus figurákkal gonoszkodott, mint JURAJ JÁNOŠÍK tátrai betyár (akit Jan Kollár a *Szlávia leányában* a szlávok poklába helyezett kevéssé törvénytisztelő magatartása miatt), Ludovit Štúr nemzetébresztő főideológus, Párkány névadója és Alexander Dubček. A romantikus kánont korábban a legnagyobb szlovák provokátorok sem kezdték ki. A nemzeti múlt köztéri ábrázolására reagál BORSOS LŐRINC (Borsos János és Lőrinc Lilla), az akvarellen Szent István látható szoborként, talapzaton, koronával és glóriával – bal kezének középső ujját a magasba emelve. CSÉFALVAY

MARTIN PIAČEK
A nemzet atyjai, 2006, 138×299 cm, digitális nyomatok, 9 db, Kassai Kunsthalle homlokzata



ANDRÁS képén kisebb termetű dinoszaurusz időzik a Duna-parton, szemben az Országházzal és a felújítás alatt álló Kossuth térrrel. Nem véletlen, hogy a köztéri szobor formáját öltő nemzeti önmegvalósítás főként a magyar és a szlovák művészek fantáziáját mozgatja meg (a csehek mintha már túl lennének ezen). Az állami ideológiát sugárzó új akadémikus köztéri szobrászatban Magyarország e pillanatban verhetetlen, de azért Szlovákia is kitett magáért, amikor néhány éve Robert Fico miniszterelnök kezdeményezésére Nagy Pétert megszegyenítő lovasszobrot állítottak Szvatopluknak a pozsonyi várban, s egyben ki is nevezték az ószlovákok királyának. Mintha Attilát a Dísz térre állított szobor, nem pedig a nemzeti rockopera nagy hagyományokkal rendelkező, méltán elismert műfajában koronáznák ómagyar császárrá.

A kedvencem az egész kiállításon JAROSLAV VARGA *Fujara* című videója. A fujara belső fejlesztésű szlovák népi hangszer, a parenyica mellett a hegyi pásztori kultúra egyik csúcsterméke. Bár fából készült fúvós alkalmas, ne gondoljon senki belső zsebben hordozható furulyára, mert ez átlag 1,5–2 méter hosszú, a legnagyobb ismert példány pedig a négy métert is eléri. Varga videóján Pozsony belvárosa, a Tátráról elnevezett bank portálja látható, előtte tátrai népviseletben feszítő fiatal ember búvóli a fujaráját, a német nyugdíjasok legnagyobb öröme. Az idegenvezető angolul mondja el a népviselettel és a hangszerrel kapcsolatos tudnivalókat. Már ez is az önkolonizálás elég feszélyező példája, de a csúcspontot akkor éri el az anyag, amikor a fujara mestere arról beszél, hogy valaha ebben a városban a legtöbben nem feltétlenül szlovákul beszéltek, de azóta változott a helyzet, mert jó sokan költöztek ide az ország legkülönbözőbb tájairól, még Kelet-Szlovákiából is. Arra nem tér ki, mi lett azokkal, akik nem szlovákul beszéltek, arról viszont lelkesen beszél, hogy mennyire gyönyörködteti ez a sokszínűség. Mindegyik régió fővárosba szakadt képviselőjének meg kell őriznie és meg is kell mutatnia a népi kultúráját. Mintha a Vörösmarty téren, buzsáki népviseletben magyarázná valaki, hogy miután sikeresen legyűrtük az urbánus multikulturalizmust (bár a kőbányai lengyel templom még tartja magát), a város színesebb, mint valaha, mert jöttek ide Borsodból, Zalából, de még az Ormánságból is. E jövevények pedig pont itt fogják megőrizni regionális népi kultúrájukat.

Természetesen sokan egész másképp közelítették meg a témát. OLÁH MARA, ESTERHÁZY MARCELL és TOMÁŠ RAFA a romák üldözésére tereli a látogatók figyelmét, bár ez alighanem inkább a rasszizmus témájába tartozik. A tapasztalatok szerint ebben a térségben elsősorban önmagunk és egymás hergeléseként, illetve a történelmi örökség kisajátítására tett kísérletként van jelen a nacionalizmus. A krakéler változat mellett kialakult egy csendes örült

változata is, amely beéri a rovásíráshoz hasonló, kívülállók számára érthetetlen jelrendszerek csiszolgatásával. Mindez nyilván összefügg azzal, hogy a kis homogén nemzetállamok polgárainak mára eléggé leszűkült a szellemi horizontjuk. Végignézve a kiállított műveket, azért felmerül az emberben néhány kérdés. Vajon a magyar képzőművészek tudnak-e kezdeni valamit a történelmi Magyarország emlékezetével azon kívül, hogy állami megrendelést teljesítenek új akadémikus szellemű művekkel, vagy másfelől a legvadabb szatírákat kínálják? Van-e átmenet a pátosz és a kényszeres vihogás között? Az irodalomban van. Aztán: mit jelent a szlovákoknak a történelmi Magyarország azon kívül, amit a népközlés beléjük vert törzsi mítoszokban (aljas elnyomó) tanítanak? A szlovák múlt, megmaradva a ráció határain belül, aligha helyezhető más kontextusba. Nemzetiségként éltek ebben

ANDRÁS CSÉFALVAY
Comsignation
A nemzetállam
egy dinoszaurusz
szemével, 2013
Video 11'23"



JAROSLAV VARGA
FU JA RA, 2011
Video 15'50"



TOMÁŠ RAFA
Neonacionalizmus
Európa szívében,
2009–2014
Video

A, valami, B – Az acb Galéria kora tavaszi kiállításai

Société Réaliste:
'amal al-ğam'

Minthatárgy [...] válogatás
Farkas Gábor munkáiból

acb Galéria, Budapest
2014. január 30 – március 7.

az országban, ami nem megvetendő, még ha a XX–XXI. századi ambíciókhoz mérve talán szerénynek is tűnhet. Ettől függetlenül ilyen keretek közt teremtették meg az identitásukat, mindvégig megmaradva a nyugati kereszténység kultúrkörében, a romantika után pedig a nemzeté válás programját is végre tudták hajtani (nem úgy, mint például a fehéroroszkok és az ukránok, akiket épp hiperaktív szláv testvérük akadályoz évszázadok óta abban, hogy befussák ezt a pályát). A szlovákok többsége láthatóan tagadja ezt a hagyományt, és mint az udvari történelmet szerződtető parvenü, olyan, ennél régebbi tradíciókat akar birtokba venni, amelyekhez nem kötődik közvetlenül. Barokk és romantikus eredetmítoszokra és a folklór időtlen világára cserélte a létező hagyományt. A cirilli térítés emlegetése a fiktív bizánci kötődést erősíti, tagadva a közép-európai identitást (a nyitrai egyetem például az óbalkáni Konstantin Filozófus nevet viseli, mintha nem Bécs vonzáskörzetében, hanem Macedóniában lenne; a névadók következetesen kiálltak a bizánci-nagyorosz hagyomány mellett, amely a magyaroktól és a Nyugattól is elválasztja őket). Miközben az ország tele van a szlovák történelem előtti kor mitikus alakjainak, a nemzet atyjainak, tátrai betyároknak és kommunista partizánoknak állított emlékművekkel, a közös múltból jószerivel csak Sissi bártfafürdői szobrát nem tüntették el.

A kiállításon vannak olyan művek is, amelyek a „semmit a szemnek” elv jegyében készültek, viszont úgy dől belőlük a polkorrekt ideológia, mint tehénből a szar. Mint oly sok kortárs művészeti kiállításon, itt is be lehet mutatni vizuálisan semmitmondó házi feladatokat, azzal a hallgatóságos elvárással, hogy majd kiteljesednek az értelmezésben. Ilyesmiben már kár reménykedni, de nyilván az alkotók is beérik annyival, hogy demonstrálhatják jelenlétüket a művészet intézményrendszerében (távol tartva a nagy eseménytől a nézőket). Amikor nézhetetlen ideológiai példázatokot látok, mindig eszembe jut az, amit Nabokov *Pnyin professzor* című regényének egyik szereplője, Lake mondott, aki felnőtt életének nagy részében művészettel foglalkozott: ócska műalkotás az, amelyet rajzlapból, madzagból, galambszarból és egy balos újságkivágásból hoztak össze.

A kiállítás ötletadó felhívják a figyelmet arra, hogy a hidegháborút követő időszak elején sokan a nemzetállamok gyengülését, eltűnését vizionálták. A jó két évtizeddel előtti békebeli posztmodernben már a *posztnacionalizmus* kifejezés is forgalomban volt. Elég messzire kerültünk ettől. A *Privát nacionalizmus* című projekt egy prágai kiállítással kezdődött februárban, de Kassán nagyobb volt a tétje. Májusban érkezik Pécsre, aztán megy tovább Lengyelországba és Németországba, Debrecen lesz a végállomás, jövő ilyenkor.

Minthatárgyak, FARKAS GÁBORnak, a re-trendi Újlak alapító tagjának emlékeztető kiállítása és 'amal al-ğam', a simán trendi SOCIÉTÉ RÉALISTE (GRÓF FERENC és JEAN-BAPTISTE NAUDY) kimondottan új műveinek bemutatása.

Az acb Galéria számára tavaly óta új lehetőség adódott a népokításban annak révén, hogy megnyitotta Attachment névre keresztelt, második kiállító terét, s mivel az itt rendezett bemutatók megnyitói mindig ugyanakkorra esnek, nyilvánvalóan köze van egymáshoz az időben együtt (légvonalban 10 méter távolságra) bemutatkozó anyagoknak. Ezt a feltételezést irányul választva, és a fokozódóan bőséges szakirodalom ismételtetését mellőzve következik Farkas Gábor és a Société Réaliste párhuzamos szereplésének vizsgálata.

Az Attachmentben megtekinthető, bevallottan nem retrospektív célú válogatás nagyjából húsz év anyagából tevődik össze (a művek listája alapján a legidősebb 1989-es, a legújabb 2007-es), azt az – ezek szerint akaratlan – utóízt hagyva, hogy itt Farkas Gábor munkásságának összetettségéről is benyomást nyertünk. A tematikusan nem szűk tárlat ugyanis mégiscsak közvetítője a művész technikai és földrajzi útkereséseinek, -találásainak. A Király utcai ősb-acb Société-darabjai ezzel szemben mind most érkeztek, különböző műhelyekből, s értelemszerűen tematikailag is konvergensebbek. Azonban az anyaghasználatot tekintve náluk sem kell fantáziátlanságtól tartanunk. Ennyi csapódik le az első három percben.

A Société Réaliste a tőle megszokott lóugrásszerű lépésekkel vezeti végig műtárgyain a címben megjelölt fő témát,¹ nemcsak prózaian direkt módon, a látás receptorait szólongatva, de mégoly indirekt módon is, feltételezett világtörténelmi és aktuálpolitikai ismereteinkre apellálva. Akinek ilyen nincsen, az csendben legel-

1 Az amal al-ğam kifejezés mintegy háromszáz éves, eredeti jelentése: heterogén elemek összeolvadása – tudjuk meg a kiállítást kísérő szövegből, ha az apánk nem fogorvos.